

Цитування:

Микуланинець Л. М. Домінанти регіонального топосу в біографії митця. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2022. № 3. С. 203–207.

Mykulanynets L. (2022). Dominants of Regional Topos in the Artist's Biography. National Academy Of Managerial Staff Of Culture And Arts Herald: Science journal, 3, 203–207 [in Ukrainian].

Микуланинець Леся Михайлівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри теорії і методики музичної
освіти Мукачівського державного університету
<https://orcid.org/0000-0002-6346-6532>
l.mikulaninets@gmail.com

ДОМІНАНТИ РЕГІОНАЛЬНОГО ТОПОСУ В БІОГРАФІЇ МИТЦЯ

Мета роботи – означити стрижневі домінанти територіального топосу, висвітлити особливості їх трансляції в життєписі митця. **Методологія дослідження** базується на застосуванні системного підходу з використанням спектру методів: аналітичного – для осягнення культурологічних, філологічних, мистецтвознавчих джерел з проблеми публікації; філософського – при розгляді літопису в онтологічному дискурсі; біографічного – з метою характеристики розмаїтих вимірів побутування метра; міждисциплінарного – задля всебічного студіювання заявленого питання, отримання модерних знань; герменевтичного – при вивченні текстів хронік й окресленні типологічних ознак; теоретичного узагальнення – для підбивання підсумків статті. **Наукова новизна**. Уперше національне мистецтвознавство представлено працею, де виявлені провідні риси топосу краю, концептуалізовані біографією майстра. **Висновки**. Топос – вагома категорія гуманітаристики, що відображає фундаментальні часово-просторові уявлення про макрокосмос, його закони. Регіональний топос – форма образного розгортання квестів конкретної території, деталізація її багатогранності, маніфестація історичної, цивілізаційної, соціальної та інших спадщин. Він відтворює цінні параметри буття локусу, котрі пройшли крізь різні епохи, зазнали певних трансформацій, однак зберегли стійкі коди, знаки, символи, етнічні, професійні традиції. Біографія майстра як феномен являє собою комплекс складових, серед яких панівними є такі: «дім» – охоплює ґрунтовні засади становлення світогляду метра, пояснює суть творчості, модель поведінки тощо; «дитинство» – віддзеркалює щастя (або прагнення досягнути), намагання здобути гармонію, абсолютну любов і т.п.; «мала Батьківщина» – імплементує зв'язок з рідною місцевістю, проявляючи архетипи території, своєрідну ментальність тощо; «природа» – демонструє єдність людини, матерії, пантеїстичне відновлення сил, віднайдення вічних креативних тем, спроможність перебувати в циклічному часі; «дорога» – символізує зміст життєвого шляху особистості, спрямованого до вічності, духовного безсмертя. Вказані топоси дають ключ для розуміння існування митця. Вони функціонують не розрізнено, а взаємодіють, тим самим продукують унікальний колорит, смислове забарвлення онтології маестро.

Ключові слова: регіон, топос, регіональний топос, біографія митця.

Mykulanynets Lesia, PhD in Arts, Associate Professor, Department of Theory and Methods of Music Education, Mukachevo State University

Dominants of Regional Topos in the Artist's Biography

The purpose of the article is to define the key dominants of territorial topos and to reveal the specifics of their transmission to the artist's biography. **The research methodology** is based on implementing the systemic approach by means of using a range of the following methods: the analytical method was used to grasp culture studies, philology, and arts studies sources in accordance with the paper issue; the philosophical method enabled considering biography within ontological discourse; the biographic method was used to characterise various domains of the artist's being; the interdisciplinary method made it possible to comprehensively study the issue under consideration and obtain modern knowledge; the hermeneutic method was used to analyse the texts of the chronicles and to distinguish the typical features; the theoretical generalisation was used to summarise the research results. **The scientific novelty** lies in the fact that for the first time the author has revealed the key features of regional topos conceptualized by the master's biography. **Conclusions**. Topos is an important paradigm of humanitarian studies reflecting the fundamental time and spatial ideas of macro-space and its laws. Regional topos is a form of image-bearing extension of questions referring to a certain territory, detailing its multifaceted nature, manifestation of its historical, civilisation, and social heritage. It restores valuable parameters of the locus' being that have overcome various epochs and experienced different transformations but preserved stable codes, signs, symbols, as well as ethnic and professional traditions. Within the master's biography, the aforementioned phenomenon is introduced by a complex of constituents where the predominant categories are as follows: "home" embraces the fundamentals of establishing the master's world outlook, explains creativity issues, behaviour

patterns; “childhood” reflects the image of happiness (or the wish to achieve it), trying to renew harmony, absolute love; “Small Motherland” implements the connection with native location revealing regional archetypes and specific mentality; “nature” demonstrates the unity of a person, matter, pantheistic restoring of strength, seeking the eternal creative themes, and the ability of occurring within cyclical time; “road” symbolises the content of the personality’s life path focused on eternity and spiritual immortality. The aforementioned toposes in chronicles give a key to understanding the master’s being. They do not function separately but interact, thus producing unique colouring and the sense colouration of the master’s ontology.

Key words: region, topos, regional topos, the artist’s biography.

Актуальність теми дослідження. Сучасний мистецький простір – унікальне явище, він складається із низки локусів, де кожен має свою неповторну духовну ознаку, а їх синергія творить багатогранність національної культури. Цікавість до освоєння специфіки областей нашої держави спричинила появу регіоніки – наукового напрямку, ціллю якого є студіювання розмаїтих площин життєдіяльності певного терину, віднайдення суміжних онтологічних рис, об’єднуючих країну. Вітчизняна гуманітаристика плідно вивчає територіальне буття, про що свідчить великий об’єм публікацій, захищених дисертацій (Л. Кияновська, І. Кононов, Т. Маринюк, О. Стебельська, Т. Росул, М. Черепанин та ін.). Персонологічні виміри осягнення ландшафтів розглянуті у численних мистецтвознавчих опусах (Г. Данканич, В. Даценко, М. Жишкович, В. Мадяр-Новак, І. Ярошенко, та ін.). Активним учасником, рушійною силою регіональних ходів постає неординарна людина. Нині спостерігається зацікавленість оволодінням просторово-часового континуума її побутування. Вчені аналізують географічні, світоглядні, релігійні константи малої Батьківщини майстра, оскільки вони визначають парадигмальні аспекти його практики (Н. Бовсунівська, О. Глуханьч, Т. Гуменюк, Л. Микуланинець, Л. Назаревич та ін.). Край – феномен, котрий володіє власною міфологією, ментальним обліком, індивідуальним онтологічним хронотопом буття. Біографія маестро – жанр, який ретранслює віхи існування, творчість непересічної особистості, чия робота виражає провідні ідеї доби. Серед домінуючих чинників, впливаючих на кругозір, долю, досвід центральний – місце становлення, що є тлом розгортання усіляких процесів. Тому наразі нагальні розвідки регіонального топосу, проявленого хроніками метра. Опанування представленого питання уможливило усвідомлення ряду закономірностей життя персони, уточнення взаємозв’язків між локусом й креативними надбаннями діяча, пізнання української культури.

Мета дослідження – означити стрижневі домінанти територіального топосу, висвітлити особливості їх трансляції у літописі митця.

Виклад основного матеріалу. Актуалізація регіоніки пов’язана з низкою вагомих квестів суспільно-історичного, цивілізаційного планів. Найбільші – дві полярні тенденції: глобалізація, локалізація. Кожна вимагає посиленого пієтету до областей України, збереження ідентичності, примноження різноманіття, подальшої євроінтеграції. Поняття «регіон» – ключове в географії, соціології, етнології, краєзнавстві та ін. Мистецтвознавство інтерпретує його утворенням, покликаним об’єднати терин, продемонструвати подібність духовного розвитку, ментальних ознак громадян. На думку авторитетної вченої Я. Верменич: «Регіон – не лише об’єкт, але й суб’єкт, він сам себе вибудовує і видозмінюється у цьому процесі. Регіон – це ще і рамка, певний контур для порівнянь і узагальнень. Семантична структура регіону і відповідного образу формується під впливом багатьох чинників – політичних, ідеологічних, культурних та ін. Тому так важливо по можливості чітко визначити місце кожного історичного регіону у багатоманітні просторових форм з урахуванням специфічності усіх його складників» [3, 12]. Дана експлікація тлумачить дефініцію динамічним явищем, котре постійно якісно самотрансформовується, володіє автономністю, проте включене до цілісної системи національного буття.

Ознаки феномену: означені територіальні межі, своєрідна ментальність (інтегрована до материкової), змістове безмежжя (семіосфера, риси продукованого там суспільства), об’єктивність (частина реальності, а не придумана конструкція), стабільність, стійкість, винятковість соціальної системи, релігійна приналежність тощо. Вагомим компонентом регіону є самосвідомість, що проявляється через зв’язок між різними поколіннями мешканців, розуміння ними своєї відмінності (одночасно тотожності) від інших областей країни. Регіон покликаний кодувати, зберігати, транслювати досвід всіх сфер людської практики, генерувати особистість, детерміновану в природно-ландшафтний,

промисловий розвиток терину. Зважаючи на викладене припускаємо: вияв основних концептів локусу здійснюється топосом, а митець – його центр, котрий надає значущі сенси, бутійні ознаки, заманіфестовані життєписом.

Дефініція «топос» вперше вжита давньогрецьким любомудром Аристотелем, вона застосовувалася задля маркування вчення про загальні місця. XX століття наведено філософську категорію переносить й до інших галузей наукового знання. Філолог Е. Курціус означає її усталеною мовною моделлю, володіючою певними схемами, законами відбиття. Тобто це постійно відтворювані елементи мистецького опусу, повторювані творчістю майстра під виглядом архетипів, формул, кодів, міфів, мотивів, частин художнього образу.

Науковиця М. Колінко, проаналізувавши історичну генезу, трансформацію експлікації вказаного поняття, подані працями провідних європейських мислителів, констатувала: «смісловий зміст топосу у просторі думки і тексту як технології, методу, прийому їх розгортання. У якості смислових моделей, що віддзеркалюють специфіку мисленнєвої діяльності людини, топоси є підґрунтям системного бачення того чи іншого культурного феномена, важливими складовими у побудові смислового та змістовного каркасу культурологічного дослідження. Вони організують простір знання за допомогою когнітивних процедур, віддзеркалюючи формально-логічні зв'язки між різними явищами» [5, 40]. Тлумачення розкриває широкі пізнавальні можливості категорії, остання – цінна ланка реконструкції онтологічної парадигми *homo sapiens*.

Топос – константа цивілізації, яка належить колективним уявленням, проявляється в індивідуальному досвіді. Особистісна інтерпретація надає йому інноваційних значень, демонструє, актуалізовує сенси, суголосні конкретній добі. Значною ознакою поняття є комунікативний потенціал. Топос реалізується текстово або вербально, несе інформацію, її, відповідно емоційному, інтелектуальному рівню й т.д. розшифровує реципієнт. Це своєрідний банк технологій мовлення, думання, котрий описує, презентує терен.

Мистецтвознавство пояснює топос фіксатором «духовного генетичного коду», що символізує універсальний триптих: людина – простір – культура; постає в обліку ментальної структури, раціонально відтворює світ.

Регіональний вимір втілює прояви буття території, транслює їх через певні судження, втілюючи локальну ідентичність, художні формули, фольклорні архетипи тощо. За сприянням досліджуваного явища край зберігає, кристалізує свою автентіку, здійснює поступ всіх сфер існування.

Як ми вже відмічали, вияв топосу здійснюється суб'єктивною практикою. Тому студіювати його доречно осягаючи здобутки, історію маєстро. Вони виражають тенденції часу, провіщують перспективи еволюції соціуму. Життєтворча концепція креативної персони закарбована літописом – жанром, що розкриває багатогранність особистості, реєструє процес оновлення, збагачення досвіду, констатує ціннісні установки, приватні стратегії, виявляє їх вплив на локус. Безперервність онтологічного розвитку індивідуума, єдність просторових і часових форм побутування відбиваються у регіональному топосі. Мистецтвознавчі наукові джерела позбавлені розвідок, де б вивчалися способи застосування категорії презентуючи хроніки метра, однак вважаємо: вказаний феномен визначає його кругозір, когнітивну тактику. Це сприяє осмисленню, тлумаченню, засвоєнню, поширенню майбутнім поколінням реципієнтів спадщини майстра, допомагає усвідомити особливості культури малої Батьківщини, зокрема, й національної – загалом.

Регіональний топос проявляється вже при початковій стадії імплементації бутійного наративу. Висвітлюючи етап становлення діяча, автор оповіді апелює поняттям «дім». Батьківська хата – унікальний мікрокосмос, там кристалізується внутрішнє єство, поведінкова модель, релігійне світобачення, моральні установки людини. Суголосною є дефініції «рідна земля», «село» (місто), «потічок», «річка», «гори» тощо. Ми розуміємо, що особа, виплекана селянською духовною традицією, має інакший менталітет, ніж мешканець міста.

Найчастіше текстове вираження зауважених топосів здійснюється через усталені визначення (іноді штампи): формування митця відбулося у простій селянській набожній родині, де вчили шанувати людей, поважати старших і т.д. Пояснюється також як саме закладені цінності відтворилися в опусах маєстро. Біографічні екскурси необхідні задля виявлення культурної ідентичності суб'єкта, осягнення ресурсів креативної практики.

Дотичний топосу «дім» – «дитинство», оскільки відтворює безтурботний образ,

наповнений любов'ю, теплом, безпекою, захищеністю. Цей аспект життєвого шляху літописом, зазвичай, окреслений досить яскраво. Вчені акцентують увагу на: сфері діяльності тата, мами (бабусі, дідуся), їх відносини один до одного, дітей; сімейній атмосфері, ідеалах й т.д. Якщо первинний період побутування метра напружений, позбавлений гармонії, тоді з'являється тема втраченого раю, туги, конфліктності буття. Зазначений топос уможливило усвідомлення не тільки метафізики дитинства, але й екзистенційний вимір майстра, його історико-цивілізаційну реальність.

Змістову місію в хроніках маестро виконує топос «мала Батьківщина». Він тлумачить архетипне прагнення особистості сконструювати масштабну модель національного соціокультурного терину через мікро прототип, виражений духовністю певного краю. Вказаний феномен – домінуючий, оскільки індивід зберігає спорідненість із родиною, друзями, відчуває причетність до них, а також приналежність розмаїтим регіональним явищам. Біографії відомих людей рясніють інформацією про: меценатську допомогу просвітницьким закладам, релігійним спільнотам; заснування спеціальних фондів, стипендій; систематичні відвідини регіону з метою відновлення душевних й фізичних сил, пошуку натхнення тощо. У такий спосіб відбувається опоетизування рідної землі, встановлюється зв'язок минулого, теперішнього, майбутнього, виробляється поведінкова стратегія особистості.

Топос природи – вагомий для літопису митця, бо діяч має особливий контакт із органічним, неорганічним світом, черпає там насагу власного продуктивного існування. Іноді цей концепт пронизує всю практику метра (Г. Малер). Надзвичайну роль відіграють пасторальні мотиви (струмка, саду, поля й т.д.). Вони, й переживання на їх тлі, фіксуються свідомістю, стають джерелом творчості. Нинішня урбаністична цивілізація природу осмислює субстанцією, здатною укріпити онтологічну міць персони.

Майстер часто породжує парадигми подалі від міської суєти, він жадає усамітнитися, знайти злагодженість між внутрішнім єством, макрокосмосом, тим самим розшукати стимули художнього побутування. Потрапляючи під владу природи, маестро опиняється в нелінійному, а повторюваному часі, що надає духовну опору, стабільне майбутнє, де обов'язково настане весна, розквітнуть надії, а

всі починання принесуть результати. Зауважимо, релігійність також функціонує крізь циклічність, тобто пастораль отримує сакральне забарвлення (яскраво цей постулат продемонстровано спадком романтиків). Топос дороги знаковий у біографічному описі метра, оскільки останній постійно мандрує (мріями, епохально, й реально, через гастролі, подорожі й т.д.). Крім того свідомо особистість розуміє недовготривалість перебування в цьому вимірі, перспективу відходу до вічності.

Т. Доній надає зазначеному феномену філософського змісту, зауважує: «Поняття дороги так чи інакше завжди пов'язане з місцем. ... Дорога розглядається як топос – місце, яке письменник усвідомлено наповнює архетипними образами і в якому розгортає певні дії. Семантичне поле топосу дороги дуже широке: від найдавнішого амбівалентного символу, який одночасно може і об'єднувати, і роз'єднувати простір за принципом «своє» – «чуже», до символу життєвого шляху або переведення в іншу просторову реальність. Багато досліджень зазначають, що дорога характеризує і спрямовує простір» [4, 199]. Представлена експлікація розглядає путь універсальною траєкторією провадження діянь майстра, з комплексом чинників, зустрічаючихся в людському існуванні. Топос дороги рівнозначний онтологічному шляху особистості. Ця думка наскрізною лінією плине у мистецтвознавчих літописах.

Отже, регіон – чітко визначена національна культурна одиниця. Вона має стабільний терин, ментальну ознаку, спільність фольклорних, фахових засад, специфічний кругозір, релігійні переконання мешканців тощо. Край залежно від географічного розташування, розмаїтих умов життя отримує виняткове художнє втілення, концентроване топосом. Останній – значущий компонент «Я» маестро, тому яскраво виражений у біографії.

Наукова новизна – вперше національне мистецтвознавство представлено працею, де виявлені провідні риси топосу краю, концептуалізовані біографією майстра.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу констатувати: топос – вагома категорія гуманітаристики, яка відображає фундаментальні часово-просторові уявлення про макрокосмос, його закони. Регіональний топос – форма образного розгортання квестії конкретної території, деталізація її багатогранності, маніфестація історичної, цивілізаційної, соціальної та ін. спадщин. Він відтворює цінні параметри буття локусу, котрі пройшли крізь різні епохи, зазнали певних

трансформацій, однак зберегли стійкі коди, знаки, символи, етнічні, професійні традиції. Біографія майстра зазначений феномен представляє комплексом складових, панівними є: «дім» – охоплює ґрунтовні засади становлення світогляду метра, пояснює суть творчості, модель поведінки тощо; «дитинство» – віддзеркалює щастя (або прагнення досягнути), намагання здобути гармонію, абсолютну любов й т.д.; «мала Батьківщина» – імплементує зв'язок з рідною місцевістю, проявляючи архетипи області, своєрідну ментальність тощо; «природа» – демонструє єдність людини, матерії, пантеїстичне відновлення сил, віднайдення вічних креативних тем, спроможність перебувати в циклічному часі; «дорога» – символізує зміст життєвого шляху особистості, спрямованого до вічності, духовного безсмертя. Вказані топоси дають ключ розуміння існування митця. Вони функціонують не розрізнено, а взаємодіють, тим самим продукують унікальний колорит, смислове забарвлення онтології маестро.

Представлена праця відкриває перспективи подальшого студювання феноменів регіон, топос, біографія митця у системі гуманітарного знання. Затребувані розвідки, присвячені виявленню провідних концептів краю, проілюстрованих хроніками й опусами українських діячів.

Література

1. Артеменко А. П. Поняття «топос» в онтологічній та соціально-філософській сферах дослідження. *Гуманітарний часопис*. 2011. № 1. С. 19–23. URL: file:///C:/Users/HP/Downloads/gumc_2011_1_5.pdf (дата звернення: 08.06.2022).
2. Бондарчук О. Особливості топос-аналізу. *Актуальні питання іноземної філології*. 2015. № 2. С. 27–30.
3. Верменич Я. Історична регіоналістика в системі «просторової історії»: диференціація предметних полів. *Регіональна історія України*. 2013. Вип. 7. С. 9–38.
4. Доній Т. М. Архетипи і топоси постмодерністської поезії України та США : дис. ... канд. філол. наук: 10.00.05. Київ, 2018. 230 с.

5. Колінько М. В. Топос як поняття соціальної топології. *Мультиверсум* : філософський альманах. 2018. Вип. 3–4. С. 32–44.

6. Курціус Е. Європейська література і латинське середньовіччя. Львів : Літопис, 2007. 533 с.

7. Микуланинець Л. М. Біографія як засіб культурної комунікації митця і публіки. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*: наук. журнал. 2021. № 4. С. 145–149.

8. Файзуліна Г. Топос «Малої Вітчизни» у філософії етнокультури та сучасному українському філософському романі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. *Культурологія*. 2014. Вип. 14. Ч. 1. С. 161–168.

References

1. Artemenko, A. P. (2011). The notion of «topos» in ontological and socio-philosophical research spheres. *Ghumanitarnyj chasopys*, 1, 19–23. Retrieved from: file:///C:/Users/HP/Downloads/gumc_2011_1_5.pdf [in Ukrainian].
2. Bondarchuk, O. (2015). The features of topos analysis. *Aktualjni pytannja inozemnoji filologhiji*, 2, 27–30 [in Ukrainian].
3. Vermenych, Ja. (2013). Historical regional study within the system of «spatial history»: differentiation of subject fields. *Regionaljna istorija Ukrainy*, 7, 9–38 [in Ukrainian].
4. Donij, T. M. (2018). Archetypes and toposes of postmodernism poetry of Ukraine and the USA. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
5. Kolinjko, M. V. (2018). Topos as a notion of social topology. *Muljtyversum. Filososfskyj aljmanakh*, 3–4, 32–44 [in Ukrainian].
6. Kurcius, E. (2007). European literature and Latin Middle Ages. Ljviv: Litopys [in Ukrainian].
7. Mykulanynets, L. (2021). Biography in the aspect of cultural communication of an artist and audience. *Visnyk Nacionaljnoji akademiji kerivnykh kadriv kuljтуры i mystectv:nauk. Zhurnal*, 4, 145–149 [in Ukrainian].
8. Fajzulina, Gh. (2014). Topos of «Small Motherland» in ethnic culture philosophy and contemporary Ukrainian philosophical novel. *Naukovi zapysky Nacionaljnogho universytetu «Ostrozjka akademija»*. *Kuljturologhija*, 14 (p. 1), 161–168 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 10.06.2022
Отримано після доопрацювання 11.07.2022
Прийнято до друку 18.07.2022*